

KOVÁTS DÁNIEL

Koncz Sándor tanárai (és diáktársai)

A sárospataki szellemi élet szempontjából jeles évfordulót ünnepeltünk tavaly: dr. Koncz Sándor tudós lelkipásztor (1913–1983) centenáriumát.¹ Az ünnepelt a sárospataki teológia neveltje majd tanára, a Tiszáninnyi Református Egyházkerület levéltárának igazgatója volt, akinek emberi alakját, munkásságát, hatását előadások sora idézte meg a tiszteletére a Sárospataki Református Kollégium imatermében rendezett emlékülésen. Engem az foglalkoztatott reá emlékezve, hogy milyen iskolai hatások érték, amelyek befolyásolhatták érdeklődésének irányát, gondolkodásának természetét, témáinak megválasztását, hitbéli elkötelezettségének alakulását. Úgy gondolom, akkor jutunk közelebb e hatások megértéséhez, ha – bár kényszerűen korlátozott terjedelemben – megidézzük tanárainak alakját, akiknek szavát és példáját követte, s bizonyos mértékig kitekintünk a tanulótársakra, akik nélkül a korabeli iskolai légkör nem írható le. Bár minderről mozaikszerűen szólok, talán mégis körvonalazódik valamilyen művelődéstörténeti háttér.

Kezdjük azzal, hogy a diósgyőri születésű ifjú a miskolci református gimnáziumba iratkozott be, itt érték azok a szellemi, lelki hatások, amelyek későbbi hivatása felé fordították tekintetét. Miskolc 1560-ban tért át a református hitre, ekkor vették át az avasi templomot és az iskolát a protestánsok. Az 1935-ben a költőként is nagyra becsült Lévay Józsefről (1825–1918) elnevezett gimnáziumnak képünkön látható mai épületét 1898-ban emelték. Itt végezte középiskolai tanulmányait Koncz Sándor, itt érettségizett 1931-ben. A miskolci gimnázium a sárospatakinak testvérintézménye volt, szellemiségében s a régiójában vállalt szerepét tekintve egyaránt rokon nevelő műhely.

Kiváló tanárok irányították szellemi fejlődését; a magyart *dr. Kosztolányi Zoltán* tanította, a vallástanár *Balázs Győző* (1893–1973) volt, a nagy hatású pedagógus, a

¹ Írásunk a Sárospatakon 2013. november 21-én, a dr. Koncz Sándor születése 100. és Søren Kierkegaard születésének 200. évfordulója tiszteletére rendezett *Válság és váltás* című konferencián elhangzott előadás szerkesztett változata. Az ott kivetített szemlélető anyagnak itt csak egy részét tudjuk közzé tenni.

Bethlen Gábor Kör tanárelnöke, akinek lelki vezetése irányította Koncz Sándor lépteit a sárospataki református teológia felé. Sokakat indított el a lelkészi hivatás felelősségteljes útján, közülük négyen 1935-ben végezték el az akadémiát; tünnepeltünk mellett dr. Harangi László (1912–1984), Iglay Ferenc (1910–1989) és Kecskés József (1911–1970), s valamennyien kiválóan felkészült, tudós lelkipásztorként dolgoztak, hatottak. Balázs Győző ugyanis igazi nevelő alkat volt, aki érzelmileg gazdag útravalót tudott adni, s a lelki gondozás mellett a kulturális közéletben való részvétel is szívügye volt. 1919-től az iskola államosításáig, 1948-ig tanított a miskolci református gimnáziumban; népszerű költő volt, szervezője, szereplője Miskolc és a környék kulturális eseményeinek, a falujárásnak. Pedagógiai hitvallását megérthetjük a következő vallomásából: „Mennyi szépség is van a nemes diáklélekekben! Milyen jó megfürösztetni lelkünket az eszmények hitét és szeretetét oly tisztán őrizni tudó tanulóifjúság szeme sugarában! S be nagy boldogság fogékony lelkű, lángoló szívű diáksereg előtt zászlót lengetni, s együtt küzdeni a rút önosság légiói ellen! ... Gyönyörű pálya: tanárnak lehetni.” Istenhitét pedig egyik versének részletével jellemezhetjük: „Az én Uram Szeretetisten, / nincs Ő szavakban, szív a háza, / úgy átölel, amikor csöndben / meglep az istenelés láza.” (Az én Uram) Csohány János egyháztörténész professzor így jellemezte: „A kultúrprotestantizmus legjobb értelmű képviselője volt Balázs Győző. Ismerte és elismerte a tudomány eredményeit úgy, mint amik Isten akaratából és segítségével születtek. A tudomány nála nem ütközött a vallással, sőt azok valami tiszteletreméltó együttélésben erősítették egymást fel fogásában, és ez sugárzott munkálkodása által környezetére. Fennkölt humanitás, mérhetetlen segítőkészség fakadt bibliás hitéből, ami viszont a pietista kegyességi formát elutasította, részben azért, mert az élet iskolájában rosszul vizsgáztak környezetének ‘megtért, élő keresztyénei’. Vízet prédikáltak és bort ittak. Másfelől életidegennek találta őket és olyanoknak, akik a keresztyénekre kötelező szeretetet és humanitást nem gyakorolták, legfeljebb beszéltek róla nehezen érthető ‘szent’ nyelvezeten.”

Koncz Sándor a sikeres érettségi után 1931 és 1935 között a sárospataki teológiai akadémián tanult, s tanulmányai befejeztével szenioriként még egy esztendőn át ott tevékenykedett, 1937 szeptemberében szerzett lelkészi oklevelet. E hét év alatt mind tanáraitól, mind az akadémiai ifjúság körében végzett tevékenysége folytán szilárd valláselméleti alapokat szerzett, miközben gyakorlati tapasztalatokat gyűjtött. Ha az 1934/35-ben végzett teológusok tablóját tanulmányozzuk, meggyőződhetünk a rajta látható nevekből, arcokból, hogy volt kitől tanulnia, s hogy versenyre ösztönző kortársakkal válllvetve készülhetett fel a lelkipásztori küldetésre.

A sárospataki kollégium szellemiségének meghatározó elveit még Erdélyi János fogalmazta meg 1860-ban egy jelgeszerű pentameterben: „*Három fáklyám ég: hit, haza emberiség*”. Természetesen merült fel 70 év múltán a kérdés a Trianon utáni, XX. századi Sárospatakon, időszerű-e még Erdélyi Jánosék három fáklyája. Nyilvánvaló lett az újraértelmezés szükségessége. A *hit* dolgában megújulást tapasztalunk Krisztus jegyében, hiszen a kor parancsa – a Balázs Győzőre jellemző szellemiségben – ezt diktálta, a német nyelvterületről áramló irányzatok hatása is jól kimutatható. S a *haza* szolgálata is változott; az értelmiség nem térhetett ki a reá bízottak iránti felelősség alól a megcsonkított országban, a lelkipásztorra a nemzeti tudat élesztőjének feladata várt, mi-

Koncz Sándor tanárai és teológus társai a korabeli tablón

közben szorongatta a falu megújulásának időszerűsége. Emellett az *emberiség* útmutatásra várt a modern világ elidegenítő tendenciái között, el kellett fogadtatni az erkölcsi megújulás szükségességét, támpontokat adni a harmonikus együttéléshez. S épp ebben az 1930-as évtizedben újult meg a teológia tanári kara, amely vállalta az új kihívásokkal való szembenézést, a fáklagyújtást. S ennek nemcsak teológiai, hanem művelődéstörténeti nézőpontból is volt értékes hozadéka.

Trianon után, a 20-as években a megcsönkített állam és gazdasági élet újjászervezése volt a fő feladat, de egyre élesebben hangzottak követelések a szociális problémák megoldására is. Az évtized végén súlyos gazdasági világválság sújtotta a társadalmat, s a következményekkel a sárospataki tanári karnak is szembe kellett néznie. Az 1930-as években indult kezdeményezések a gazdasági, szociális és szellemi újjraéledést szolgálták. Mind a társadalmi valóság, mind a korabeli irodalom arra készítette a teológiát, hogy vonja le a következtetéseket, s az adott körülményekhez, igényekhez igazítsa a lelkészek, tanítók felkészítését hivatásuk gyakorlására. Sárospatakon a vonzáskör jellegzetessége miatt a falukérdés került előtérbe. Amit Móricz Zsigmond *A boldog ember* (1932, 1935) című regényében, Illyés Gyula *Puszták népe* (1936) társadalomrajzában, József Attila *Hazám* (1937. május) című versében leírt, az cselekvésre sarkallta a legjobb értelmiségieket. A költő drámai tömörséggel és erővel sorolta fel a magyar társadalom legfájóbb tüneteit, amelyek láttán nem hunyhatott szemet az egyház és a lelkészképzés sem, keresnie kellett azokat a módokat és eszközöket, amelyek segítségével választ adhat a krízisjelenségekre.

*Ezernyi fajta népbetegség,
Szapora csecsemőhalál,
Árvaság, korai öregség,
Elmebaj, egyke és sívár
Bűn, öngyilkosság, lelki restség,
mely, hitetlen, csodára vár...*

József Attila látja a munkanélküliség, a kivándorlás, az osztályharc következményeit, a hazája, népe iránti fájdalom diktálja szavait:

*S mégis ... Lelkem sikoltva megriad...
... adj emberséget az embernek.
Adj magyarságot a magyarnak...*

A sárospataki teológiai akadémia megújuló arculata, a tehetséges fiatal erővel felfrissülő tanár karnak a kor kihívásaira adott válaszai, törekvései határozták meg a képzést Koncz Sándor teológiai hallgató korában.

A Kollégium falán 2000 óta emléktábla örökíti meg a teológia 20. századi nagy tanárnemzedékét, ezen Koncz Sándor neve egykori tanárai között szerepel, ami azt tanúsítja, hogy a kapott indíttások valódi teljesítményben hasznosultak. Közvetlen tanúként élte át e forrongó időszakot, az ifjúság Patakon is érzékelhető radikalizálódását, amiben szerepet játszott az anyagiakban való szűkösség, a társadalmi felelősségérzet, valamint új eszmék, filozófiai és teológiai irányzatok térhódítása. Szemléletesen tükröződik mindez a Sárospataki Ifjúsági Közlöny megváltozott tematikájában, az iskolai tananyagban alig tükröződő új irodalom iránti érdeklődésben, a népnemzeti irányzat helyett Ady Endre és Móricz Zsigmond olvasásában, a hazai valósággal való kapcsolatteremtésben és a minőségi nevelés iránti igény megjelenésében. Középfokon az angol majd a humán internátus létrehozása, a tanítóképzésnek a református főiskola szervezeti keretébe való visszavétele, a cserkészmozgalom kibontakozása jelzik a megújulás irányát; az akadémiai szinten Karl Barth

hatása a hitvalló egyház jegyében adott eszmei ösztönzést, a falumunka pedig a társadalmi gyakorlat számára nyitott korszerű teret.

Koncz Sándor nemzedékének tagjai alkották az 1932-ben megjelent *Korán sötétedik* című antológia szerzői gárdáját, akikről Szabó Zoltán professzor ezt írta a könyvhöz írt előszavában: „Látásaikat nem rózsaszínű szemüvegen át nézték, álmukat nem rózsalevéllal töltött párnán álmodták...” Valóban, Patakon addig szokatlan hangot ütött meg a négy ifjú. Bodnár István tanítójelölt így nyilatkozott meg motivációjukról: „Krisztus, Marx, Engels, Ady, Petőfi, Arany, Móricz, Zilahy, Szabó D., mind ad nekünk valamit, amivel nagyobb darab kenyeret és szellemi megelégedést adhatunk!!!” Idézem dr. Haller Gábornak – Koncz Sándor évfolyamtársának – címadó versét, amely jól reprezentálja a kis kötet hangnemet:

KORÁN SÖTÉTEDIK

*Hamar kellett dalainkat útra küldeni,
Mert búsak nagyon a magyar fellegek.
Csupa vér, révedt szemgödör, csorba viharbalta
Az életüinkből ellesett genre-képek.
Görögtüzes másunk belehalt a gondba
S munkánk boldogsága egyre késik...
E dalokat az élet zsarátnokozta,
Mert jaj már olyan korán sötétedik.*

A *Sárospatak* című hírlap 1933. január 5-ei számában többek között így jellemezték a kiadványt: „Négy bátor pataki diák elindult a küzdelemre. A közönség, a főiskola távoli és közeli vezetői és legfőképpen az ifjúság szeretettel és megértéssel fo-

gadta és támogatta fiatal tehetségeit. (Az első kiadás 500 példányát napok alatt elkapkodták.)”

1934-ben Sátoraljaújhelyen jelent meg a *Felvidéki bokréta* című antológia, amelyben a pataki teológusnak, Haller Gábornak is megjelent öt verse (egyiknek hasonmását itt közöljük), ezek ugyancsak a társadalmi valóság iránti érzékenységéről vallanak.

Nála radikálisabbak Nagy István versei. *Üzenet* című költeményét mutatom be ennek illusztrálására:

HALLER GÁBOR GRÓF

SÁROSPATAK.

MÉG MA IS

Tudom, sikoltva kell ma énekelnem
és üvöltöni a nótáimat;
tudom, trombitának kell lennem
e néma, boltíves falak alatt.

Tudom, hörögni kell a tüdőnek
és sípolni libegő mellemmel
hogy fajtám ne rohanjon csapdának, törnek
s mindnyájan ébren legyenek.

Tudom sikoltva kell ma énekelnem
és üvöltöni a nótáimat,
de mégis, ha hozzád küldöm el dalom,
még ma is szívem selymébe burkolom.

*Üzenem, hogy vedd fel a közöny és a hazugság
álorcáit, ha nyugodtan akarsz élni
e Földön.*

*Mert itt nem kell a te igazságod
és itt nem kellene igazságok,
nem kell fény, nem kell horizont,
amely a végtelenbe lebben,
itt szűk falak kellene s boros asztal,
boros asztal s az asztalon ne lásd,
hogy táncol a Sors,
fekete csontváz, zörgő, furcsa csontváz:
a Sorsod.*

Érthető, hogy az ő megnyilatkozásai váltották ki a legnagyobb kritikai visszhangot. A helyi újságnak fentebb idézett híradásához hozzá kell tennünk, hogy a főiskola vezetői és a hivatalosság részéről éles bírálatok hangzottak el. Nagy István ennek hatására önkéntes távozását jelentette be az igazgatónak. Fegyelmi vizsgálat is indult, Kalmár Lajost, a Sárospataki Ifjúsági Közlöny felelős szerkesztőjét és Bodnár István tanítóképzős szerkesztőt elmozdították tiszttségükből, az 1932 novemberében megjelent számot elkobozták. Egyházi vizsgálat indult dr. Szabó Zoltán teológiai tanár ellen is előszava miatt.

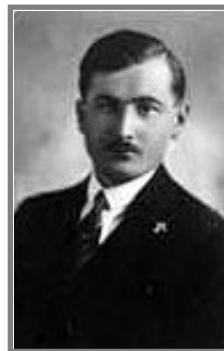
A külső támadásokra válaszolva Mátyás Ernő teológiai igazgató így nyilatkozott: „A tanári székek messze menő jóakarattal, de éber figyelemmel és kellő szigorral is kísérvé az eseményeket ... a Közlöny megjelenését egész évre betiltották. Diákságunkról megállapíthatjuk, hogy bár kétségtelenül forrongó, vívódó, kereső, mégis általában hivatása magaslatán álló, kötelességeit komolyan teljesítő és az evangélium javaival gyarapodó ifjúság.” Tovább bonyolította a helyzetet, hogy 1933 tavaszán politikai botrány riasztotta meg a közvéleményt, mert „kommunista szervezkedés” nyomaira bukkantak, s ezzel kapcsolatban az iskolát is hírbe hozták. Az igazgató, Mátyás Ernő így vont le a tanulást: „Arra intenek ezek az események, hogy nagyobb felelősséggel viseljük az ifjúság gondját, hogy több szív, több szeretet, több lelki gondozás, minde nélkül több evangélium kell az ifjúságnak.”

A feszültségek, a radikalizálódás, a valóságos társadalmi problémák láttán a teológia tanári kara több olyan kezdeményezést tett, amely konstruktív válasz lehetett a kor kérdéseire. A falu felé fordulás amúgy is jellemző jelensége ennek a kornak. Újszászy Kálmán professzor így fogalmazta meg a pataki teológiai tanári kar meggyőződését: „Nemzetünk újjáépítésének alapja a magyar falu és annak népe. Úgy belső értékeinél, mint számbeli súlyánál fogva az a fundamentum, amelyre nemzeti életünk épületét emelni lehet.” Ebből következően az úttörő és komplex jellegű falumunkával reális célokat tűztek ki, sajátos utat követtek. A *regös cserkészettel* a magyar (és a nemzetiségi) falvak népdalait terjesztették a köztudatban; a *szociológiai szeminárium* alkalmat adott az elemző társadalomismerethez; az *építőtáborokban* a fiatalok konkrét segítséget nyújtottak közhasznú létesítmények elkészültéhez; a *népfőiskola* a tehetséges parasztfiatalok látókörét, ismereteit bővítve adott indítást a közösségért való munkálkodáshoz; a *falu-kutatás* a paraszti kultúra értékeit tárta föl és tudatosította; a *tehetségmentés* a szűkös körülmények között élő ifjak előtt nyitotta meg a tanulás kapuját. Amint azt Újszászy professzor kifejtette, tudatosan kettős cél vezérelte őket: egyrészt a magyar falut és né-

pét helyzetének, feladatainak tudatára ébreszteni, másrészt az értelmiséget a falu megismerésével hivatása gyakorlására felkészíteni.

A teológia tanárai által az 1930-as években kimunkált *sárospataki út* lényegében két összekapcsolódó tétellel jellemezhető: a teológiai liberalizmust felváltja „az Ige teológiája”, miközben tudatosítják a lelkipásztor és a hívő emberek társadalmi felelősségét. Koncz Sándor tehát ebben a szellemben nevelkedett teológus hallgatóként. Ezt támasztja alá az általa adott jellemzés: „A hívő ember az öröm misszionáriusa. Nem zöldképű, sivalkodó, lehorgasztott fejű és bánatos arcú ‘keresztény’, aki mindennap élete romjain til, hanem örömondó, aki *az építő szolgálat* komoly, vigasztaló erővel jár-kel ebben a világban.” (A dőltbetűs kifejezést én emeltem ki.)

Dr. Szabó Zoltán (1902–1965), aki 1926 óta volt a gyakorlati teológia tanára, és aki 1939-től országgyűlési képviselőként politikai szerepet is vállalt, megvallotta. „Tanulva és tanítva tágult és mélyült szociális látásom és felelősségem”. Tőle (is) tudjuk, hogy a négy évszázados jubileum (1931) ösztönzéseket adott nekik, s keresték a módját, „hogy az ünnepi esztendő az intézményekben és a szellemben való megújulás és továbbfejlődés éve legyen”. Érdekes az a meglátása, hogy a klebelsbergi szellemben Patakon is megindult elitképzés pozitívan hatott a hagyományos küldetés folytatására, kiteljesítésére: „Az angol internátus nagyszerű elgondolása is megkívánta az egészséges ellensúlyt, hogy a ‘szegények iskolája’ jelleg el ne homályosodjék. Mind-ebből adódott az a misszió jellegű felismerés: Mennél szélesebb felületen s lehető mély begyökerezettséggel viszonyban kell élnünk a néppel, a faluval.”

Dr. Máttyás Ernő (1888–1950) az újszövetségi tudományok tanára Sárospatakon 1925-től, valamint az akadémia igazgatója és közigazgató nehéz időkben. Védelmébe vette tanártársát és diákjait az egyházkerület vezetőivel szemben és a közvélemény előtt egyaránt. Benke György visszaemlékezéséből tudjuk, hogy hatására a 30-as évektől kezdve egyre családiasabbá vált a diákok élete, a tanárokkal való kapcsolata. 1943-ban így foglalta össze gondolkodásmódjának alakulását: „Korábban az Újszövetségnek vallástörténeti és valláslélektani magyarázata, későbbben K. Barth dialektikus szemléletmódja és R. Bultmann egzisztenciális gondolkodása voltak rám erős hatással. Ezek a hatások egyaránt érvényesülnek munkámban. ... Teológus szemléletem kialakítására volt professzoromtól, Ravasz Lászlótól nyertem mivoltomnak és hajlamomnak leginkább megfelelő hatásokat.”

Dr. Újszászy Kálmán (1902–1994) a filozófia és a pedagógia tanára volt a teológián 1931 óta, emellett a sárospataki cserkészélet egyik fő szellemi irányítója. A faluszemináriumi munka elindításával és – Szabó Zoltánnal együtt – a népfőiskola megszervezésével szerzett Sárospataknak országos hírnevet. Koncz Sándor tőle kapott irányt mutató ösztönzést. Újszászy professzor egységben látta a lelkészképzés elméleti és

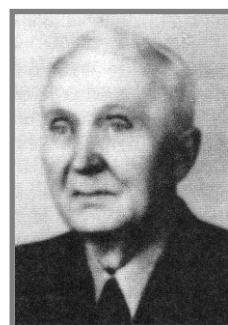
gyakorlati síkját; kezdeményezései ezért voltak megalapozottak és sikeresek. Ezt igazolja alábbi megnyilatkozása: „A faluszeminarium... – olyan, a falu és a tanya műveltségének emelését célzó szolgálataival mellett, mint a vándorkönyvtárak és a népfőiskolai tanfolyamok – végig megmaradt tanító, nevelő, a falusi lelkipásztorságra felkészítő munkának, de oly módon, hogy értelmet adóját ... nem másban, hanem a szellem sajátos, a filozófiai rendszerek megismerése során előttem feltárulkozó szerkezetében látta.” Megadatott neki, hogy a teológiai akadémia bezárása után is Patakon maradván a Tudományos Gyűjtemények élén őrizte a legjobb hagyományokat. Maga mellé vette dr. Koncz Sándort, aki a nagy értékű levéltár gondozójaként haláláig hűséges munkatársa maradt.

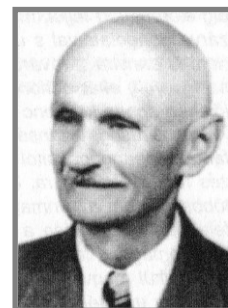
Dr. Zsiros József (1900–1980) teológusként egyik megalapítója lett Sárospatakon 1921 szeptemberében a cserkészmozgalomnak. Lelkészi szolgálata után 1928-tól az ószövetségi tudományok és a héber nyelv tanára a pataki teológiai főiskolán. 1947-ben vendégtanárnak hívták meg az Egyesült Államokba, majd lelkipásztorként gyakorolta ott hivatását. Dr. Vitéz Ferenc írta róla: „Dr. Árvai-Zsiros József Urának, egyházának, fájának és a Főiskolának szerelmese volt. Mélységes bánata volt a haza és a Főiskola romlása; imádsága, vágya mindkettő virágzása.”

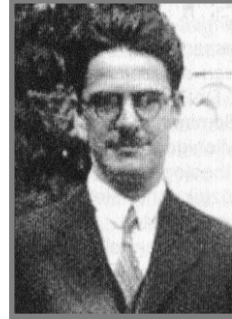
Dr. Marton János (1879–1955) a teológiai tanári kar doyenje Koncz Sándor tanulmányai idején; négy évtizeden át tanította az egyháztörténetet. A Sárospataki Református Lapok szerkesztőjeként is (1928 és 1948 között) hatása volt a közegyház életére, a hívek gondolkodására. Mind a múlt, mind a jelenkori egyházi élet helyes teológiai értékelésére tanította hallgatóit, a teológiai internátus igazgatójaként közvetlen kapcsolatot tartott tanítványaival. Dr. Nagy Barna írta róla: „Érdekes kritikai szellem, sokszor meglepően merész röptű. Friss, őszinte lélekkel tudott meríteni az evangélium örök mélységeiből, az egyházatyák és reformátorok legtisztább szellemi örökségéből; de ugyanúgy áthatotta a történelmi kriticismus elfogulatlan igazságszenvédelme is.”

Dr. Trócsányi József (1881–1958) jogakadémiát végzett Sárospatakon, utána 1907-től a jogászképzés 1923-ban törént megszüntetéséig jogakadémia egyik tanára volt. Azután a teológián egyházjogot adott elő, és 1921-től 1944-ig a kollégium gazdasági ügyeit intézte. Dr. Újszászy Kálmán így jellemezte: „Katedráján úgy ült, mint az a szolga, aki végrehajt egy feladatot. Átad valamit, amit azért kapott, hogy tovább adja, s arra törekszik, hogy amit átad, átvehető, világos és könnyen érthető legyen.”

Dr. Vasady Béla (1902–1992) 1928 és 1934 között a dogmatika tanára a sárospataki teológiai főiskolán, tehát Koncz Sándort is tanította. Az általa oktatott segédtudományok: valláslélektan, vallási ismeretelmélet, összehasonlító vallástörténet. 1934 és 1946 között Debrecenben lett professor, 1947-től 1973-ig Amerikában vendégtanár, majd professor emeritus. Visszaemlékezéséből idézek: „Sárospatakon melegen fogadtak. Csakhamar egy egész életre való barátság alakult ki köztöm és Mátyás Ernő, Szabó Zoltán és Újszászy Kálmán között. Hat évig voltam pataki professor. Diákjaim közül a legtehetségesebbek Nagy Barna, Koncz Sándor és Rózsa Tivadar voltak. Idővel Debrecenben mindhárman doktoraimmá lettek, sőt Koncz Sándort még magántanárrá is sikerült habilitáltatnom.”

Dr. Szabó Ernő (1904–1982) Erdélyből származott, Budapesten végezte el a jogi egyetemet, s ott szerzett hegedűművészi diplomát. 1929-ben lett a sárospataki református kollégium ének-zene tanára. Bartók és Kodály nyomán korszakváltást hozott az ének-zenei nevelésbe. A teológián is tanított szolfézt, egyházi éneket, megszervezte ott a Főiskolai Kórust és a Főiskolai Zenekart. Patakon – az országban elsőként – néphangversenyeket szervezett. Rámutatott: „A mai zeneköltők nagy része új utakat keres, mert nem elégti ki őket a zenének Bach óta kialakult melodikai, formai és harmóniai struktúrája. ... [Az új] alapokat pedig az ősi népzenenek belső törvényeiben kell keresni.”

Szabó Károly (1905–1988) a budapesti Testnevelési Főiskolán végzett, 1928-ban lett a Sárospataki Református Főiskola testnevelő tanára, 1929-től pedig a sárospataki Hegyaljai Erő cserkészcsapat parancsnoka. Az ifjúság egészségi, fizikai állapotának átlagszintjét kívánta emelni az iskolai testnevelés eszközeivel. Sokféle új sportágat honosított meg Patakon, iskolai kirándulások, sí táborok szervezője volt. Így nyilatkozott munkásságáról: „Érdekes, a diákok életkorának megfelelő romantikus, gyermekszerű életet biztosítottunk a fiataloknak. A cserkészlet bőséges lehetőséget nyújtott az életszerű gyakorlati tevékenységekre. Az egyén és a közösség bensőséges kapcsolata valósult meg a csapatban, s amit csináltunk, azt önként, tiszta szívvel és kitartással tettük.”

Dr. Nagy Barna (1909–1969) Sárospatakon végezte a gimnáziumot és a teológiát, lelkészi szolgálat után 1937-től 1951-ig a rendszeres teológia tanára a pataki akadémián. Egy évig Barth Károly tanítványa volt Bonnban, doktori disszertációjának témája: „A dialektika theológiai módszer problémája az

az úgynevezett dialektika teológiában”. Nemzetközileg elismert Kálvin-kutató, akit díszdoktorává avatott a zürichi egyetem. Koncz Sándort teológus korában nem tanította ugyan, de munkásságával hatott rá, mert mint mondta: „Egyházunk jelentős nevelői között is nyilvántartjuk”.

Ez volt tehát az a tanári gárda, amely Koncz Sándort és társait a hittudományokra, a lelkészi hivatásra felkészítette. Hogy elméleti és gyakorlati síkon ez miként történt, s hogy Koncz Sándor teológiai gondolkodásán milyen nyomot hagyott, arról e konferencián külön előadások szólnak.²

Azzal zárom témámat, hogy Koncz Sándor kiváló tanítványnak bizonyult. 1939-ben teológiai doktorátust szerzett; disszertációja: „Kierkegaard és a világháború utáni teológia”. 1947-től ő maga is az akadémia katedrájára lépett, a sárospataki teológia tanára volt annak kényszerű bezárásáig. A teológia utolsó tablóján ott látjuk az oktatók sorában egykori tanárai társaságában. 1965-től 1983-ban bekövetkezett haláláig a Tiszánineni Református Egyházkerület Tudományos Gyűjteményei levéltárának vezetője, értékek őrzője, tanulmányozója. Őt idézem végső tanulságként: „A teljes emberi élet nehéz útja az, hogy hazugság, előítélet és elmélet nélkül merjem magamban önmagamot látni, élni és remélni.”

² Dr. Benke György, dr. Enghy Sándor, dr. Vitéz Ferenc, Bojtor István, dr. Dienes Dénes, dr. Hörsik Richárd, Pocsainé dr. Eperjesi Eszter, Szatmári Emília és Kiss Endre József előadásaira utalok elsősorban.